

Konstandinos Kawafis: ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ / CZEKANIE NA BARBARZYŃCÓW (tł. Ela Binswanger)

Konstandinos Kawafis: CZEKANIE NA BARBARZYŃCÓW

- Na co czekamy zgromadzeni na agorze?

Czekamy dziś na barbarzyńców.

- Skąd taka beczynność wśród rządzących?

Dlaczegoż to władze się zbierają, a nie ustanawiają prawa?

Ponieważ barbarzyńcy będą tu jeszcze dzisiaj.

Po cóż nam ustawy uchwalane przez władze?

Barbarzyńcy, gdy tylko się zjawią, ustanowią prawo.

- Dlaczego autokrator wstał tak wcześnie rano
i zasiadł na tronie w największej bramie miasta,
wyjątkowo uroczysty, w koronie na głowie?

Ponieważ barbarzyńcy będą tu jeszcze dzisiaj.

A nasz władca czeka, by powitać

ich przywódcę. Tak, chce mu wręczyć

pergamin, który ma już w pogotowiu.

Z nadaniem mu wielu tytułów i godności.

- Dlaczego nasi dwaj najwyżsi dostojnicy
odziani są dziś w bogato haftowane purpurowe togi;
dlaczego ich bransolety kapią od ametystów,
a pierścienie błyszczą najczystszej wody szmaragdami;
dlaczego kroczą dziś wsparci na wykwintnych laskach
z cholernie drogimi, w srebrze rzeźbionymi rączkami?

Ponieważ barbarzyńcy tu będą jeszcze dzisiaj;

a takie rzeczy robią wrażenie na barbarzyńcach.

- Dlaczego nie ma dziś wybitnych retorów, jak zazwyczaj,
wygłaszających swoje napuszone mowy?

Ponieważ barbarzyńcy będą tu jeszcze dzisiaj;
a ich też nudzą krasomówcze popisy i przemowy.

- Więc skąd ten nagły niepokój
i zamieszanie? (Spoważniałe miny).
Dlaczego ulice i place szybko pustoszeją
i wszyscy wracają do domów dziwnie zamyśleni?

Bo zrobiło się ciemno i barbarzyńcy nie przyszli.
A jacyś ludzie, którzy przybyli z granicy,
oznajmili, że nie ma już barbarzyńców.

I jak my teraz będziemy funkcjonować bez barbarzyńców?
Ci ludzie byli jakimś rozwiązaniem.

(tł. Ela Binswanger)

*

Κωνσταντίνος Καβάφης: ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

- Τι περιμένουμε στην αγορά συναθροισμένοι;

Είναι οι βάρβαροι να φθάσουν σήμερα.

- Γιατί μέσα στην Σύγκλητο μιά τέτοια απραξία;
Τι κάθοντ' οι Συγκλητικοί και δεν νομοθετούνε;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Τι νόμους πια θα κάμουν οι Συγκλητικοί;
Οι βάρβαροι σαν έλθουν θα νομοθετήσουν.

- Γιατί ο αυτοκράτωρ μας τόσο πρωί σηκώθη,
και κάθεται στις πόλεως την πιο μεγάλη πύλη
στον θρόνο επάνω, επίσημος, φορώντας την κορώνα;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Κι ο αυτοκράτωρ περιμένει να δεχθεί
τον αρχηγό τους. Μάλιστα ετοίμασε
για να τον δώσει μια περγαμηνή. Εκεί
τον έγραψε τίτλους πολλούς κι ονόματα.

- Γιατί οι δυό μας ύπατοι κ' οι πραίτορες εβγήκαν
σήμερα με τες κόκκινες, τες κεντημένες τόγες·
γιατί βραχιόλια φόρεσαν με τόσους αμεθύστους,
και δαχτυλίδια με λαμπρά γυαλιστερά σμαράγδια·
γιατί να πιάσουν σήμερα πολύτιμα μαστούνια
μ' ασήμια και μαλάματα έκτακτα σκαλισμένα;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα·
και τέτοια πράγματα θαμπόνουν τους βαρβάρους.

- Γιατί κ' οι άξιοι ρήτορες δεν έρχονται σαν πάντα
να βγάλουνε τους λόγους τους, να πούνε τα δικά τους;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα·
κι αυτοί βαριούντ' ευφράδειες και δημηγορίες.

- Γιατί ν' αρχίσει μονομιάς αυτή η ανησυχία
κ' η σύγχυσις. (Τα πρόσωπα τι σοβαρά που έγιναν).
Γιατί αδειάζουν γρήγορα οι δρόμοι κ' οι πλατέες,
κι όλοι γυρνούν στα σπίτια τους πολύ συλλογισμένοι;

Γιατί ενύχτωσε κ' οι βάρβαροι δεν ήλθαν.
Και μερικοί έφθασαν απ' τα σύνορα,
και είπανε πως βάρβαροι πια δεν υπάρχουν.

Και τώρα τι θα γένουμε χωρίς βαρβάρους.
Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μιά κάποια λύσις.

"Czekając na barbarzyńców" - wiersz Konstantinosa Kawafisa opublikowany w 1904 w tomie "Wiersze" (nwg. Ποιήματα). Wiersz powstał w 1898 w Aleksandrii (w czasie gdy w Sudanie Anglicy tłumili powstanie Mahdiego podbijając kraj).

Wiersz stanowił inspirację dla wielu późniejszych artystów. Tytuł utworu zapożyczył np. noblista John Maxwell Coetzee do swej książki wydanej w 1980 "Waiting for the Barbarians" (po polsku "Czekając na barbarzyńców", tł. Anna Mysłowska, 1990). Powieść zekranizowano w 2019 w koprodukcji amerykańsko-włoskiej, reż. Ciro Guerra; barbarzyńca (gr. βάρβαρος/bárbaros, łac. barbarus, cudzoziemiec) - mówiący "bar-bar", niezrozumiałe.

Na język polski wiersz ten tłumaczyli Zygmunt Kubiak, Nikos Chadzinikolau, Janusz Strasburger, Antoni Libera, Ireneusz Kania, Jacek Hajduk... Przekłady wiersza były zamieszczane w antologiach poezji nowogreckiej oraz w tomikach wierszy Kawafisa.

*

Jeżeli kogoś może dziwić to moje nagłe przejście na tłumaczenie z greckiego, to tłumaczę, że nie takie nagłe: gdy studiowałam historię sztuki, to moim drugim przedmiotem była archeologia a wraz nią greka. Jak dotąd przydawała mi się li tylko w dociekaniach etymologicznych, ale gdy po śmierci Ireneusza Kani sięgnęłam po jego tłumaczenia Kawafisa (wyd. dwujęzyczne), uderzyło mnie, że niektóre słowa mi nijak nie pasują... W innych tłumaczeniach także. Dla zaznaczenia zmian zmieniłam "Czekając na barbarzyńców" na swój tytuł (w przeciwieństwie do wszystkich innych tłumaczeń tego wiersza na polski).

@tłumaczenie: tytuł "Czekając na barbarzyńców" jest oczywiście kanoniczny, coś jak "Kubuś Puchatek", czy "Ania z Zielonego Wzgórza", mem kulturowy, w moim tłumaczeniu jest "Czekanie na barbarzyńców", bo można i tak, bo po co tłumaczyć tak samo, jak już jest? Memu to nie wyprze, ale wskaże na tę inną możliwość.

W tłumaczeniu starałam się nie korzystać ze słów, które kojarzą mi się bardziej z Rzymem, niż z Grecją, i tak:

pojęcie "agora" (αγορά) znane jest każdemu, nie widzę potrzeby, żeby je tł. na „plac zebrania, rynek, plac rynkowy, plac, forum...”

Σύγκλητο / Συγκλητικοί (czyt. sýnklito / synklitikoí) tł. wg słownika „Senat / Senatorowie”, u mnie to "rządzący" i "władza", bo słowo to znaczy "organy zarządzające", a senat i senatorowie to słowa definitywnie łacińskie (Senat rzymski (łac. Senatus od senex - starzec - dosłownie „rada starszych”) - jedna z najważniejszych i najtrwalszych instytucji politycznych starożytnego Rzymu. Zgodnie z tradycją ustanowiona przez Romulusa w 753 p.n.e. Jego największe znaczenie przypadło na czasy republiki, a zaniknęło na początku VII wieku n.e.).

"σύγκλητος" (czyt. sýnklitos) - hellenistyczny senat powszechny, zapożyczenie semantyczne z łac. senatus

słowo "toga" znaczy wierzchnie okrycie i była najbardziej uroczystym i eleganckim strojem starożytnych Rzymian (w starożytności długie, wierzchnie okrycie noszone przez obywateli rzymskich na wyjątkowe okazje; w czasach późniejszych rodzaj obszernej fałdowanej szaty będącej urzędowym strojem przedstawicieli sądownictwa i uroczystym strojem akademickim), ale że po grecku to "τόγες" (czyt. tóges), zostawiam "togę" (przy okazji: zarówno Grecy, jak i Rzymianie uważali spodnie za strój barbarzyński).

i jeszcze słowo "αυτοκράτωρ" (czyt. aftokrátor) - słownikowo "cesarz", "imperator", to słowa Rzymian, a nie Greków, grecki władca, autokrator, to:

1. w starożytnych Atenach: tytuł naczelnego dowódcy; też: tytuł urzędnika o nieograniczonych kompetencjach
2. w cesarstwie bizantyjskim: tytuł cesarza

Cesarz (od łac. Caesar) - monarcha, któremu przypisuje się rangę i honor wyższe od króla. Termin "cesarz" pochodzi od przydomka (ostatniego członu nazwiska) dyktatora Republiki Rzymskiej Gajusza Juliusza Cezara. Pierwszym władcą, którego uznaje się za cesarza, jest Oktawian August, który używał tytułów: imperator (co znaczy wódz, zwierzchnik armii) i august ("obdarzony autorytetem przez bogów w drodze auspicjów", "święty").

Autokratōr (grecki: αὐτοκράτωρ, dosłownie "samowładca", "ten który rządzi samodzielnie") - grecki tytuł używany w stosunku do jednostek posiadających absolutną władzę, niemających nad sobą żadnego zwierzchnika. Przysługiwał on greckim i bizantyjskim, naczelnym dowódcom wojskowym, a później cesarzom. Autokrator stał się z biegiem czasu tytułem władcy - w wyniku utożsamienia z łacińskim określeniem imperator. We współczesnej grece zachowuje on swoje dawne znaczenie. W stosunku do władczyń używa się określenia αὐτοκράτειρα (autokrateira). Od terminu autokrator pochodzi autokracja, nazwa systemu sprawowania rządów.

I jeszcze dwa słowa o języku Kawafisa: jest on przemieszaniem języka "wysokiego", literackiego, z "językiem ulicy", kolokwializmami, co daje efekt ironicznego dystansu, żywość przekazu, np. słowo μαλάματα (czyt. malámata) oznacza "cholera, cholernie" i jest tu - jak rozumiem - potocznie: wzmocnieniem (obok - zwykle - obrazy).